

Sprog- og læringsmiljøer i dagtilbud skal udvikles i en evalueringskultur

KAREN RANDLEV REITZ, LEKTOR, EFTER- OG VIDEREUDDANNELSEN, VIA UC

I 2018 ændrede Børne- og Socialministeriet dagtilbudsloven. Ændringerne betyder blandt andet, at dagtilbudsområdet skal arbejde med en styrket pædagogisk læreplan. Den styrkede pædagogiske læreplan tager afsæt i læreplanen fra 2004, men har flere nye elementer, for eksempel et pædagogisk grundlag, to formulerede mål for læringsmiljøet for hvert af de seks læreplanstemaer og et krav om at forholde sig til sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring i en evalueringskultur baseret på pædagogisk dokumentation.

(Den styrkede pædagogiske læreplan, 2018)

Udvikling af den pædagogiske praksis og hermed de sproglige læringsmiljøer i dagtilbud skal ske med den styrkede pædagogiske læreplan som ramme. Et element i den styrkede pædagogiske læreplan er arbejdet med at udvikle en evalueringskultur med afsæt i pædagogisk dokumentation, som ifølge den styrkede pædagogiske læreplan fra 2018 blandt andet kan være screeninger. Disse screeninger kan være sprogvurderinger. Artiklen indledes med et fokus på formålet med det pædagogiske arbejde med børns sproglige udvikling. Dernæst argumenteres for, at det er nødvendigt at supplere screeninger med andre typer af dokumentation, for eksempel video, observation eller praksisfortællinger, hvis de sproglige læ-

ringsmiljøer skal udvikles i overensstemmelse med intentionerne i det pædagogiske grundlag og målene for læreplanstemaerne, herunder temaet Kommunikation og sprog.

Flere formål i det pædagogiske arbejde med børns sproglige udvikling

Arbejdet med udvikling af børns sprog i dagtilbud er højt prioriteret politisk og dermed også pædagogisk (Stanek, Larsen, & Mikladal, 2018). Det er væsentligt, at børn udvikler et rigt og nuanceret sprog, så de kan begå sig sammen med andre børn og voksne, og så de har et sprog, de kan forstå sig selv og deres verden igennem. Børn i dagtilbud udvikler sig hurtigt og vedvarende og har brug for at kunne forstå de forandringer, som de selv og andre gennemgår. Denne forståelse kommer blandt andet gennem det at kunne kommunikere og tale om, at noget er rart, svært, gør ondt, kildrer, eller hvad man ellers kan have af oplevelser og følelser!

Der er ligeledes et politisk fokus rettet mod, at børn udvikler sprog, som kan bringe dem godt ind i et skoleliv med videre uddannelse som sigte (Stanek et al., 2018). Det betyder, at det pædagogiske personale arbejder med børns sproglige udvikling med, til tider, forskellige formål. Det pædagogiske arbejde med børns sproglige udvikling kan have et her-og-nu-formål, nemlig at børn kan forstå sig selv og begå

sig sprogligt sammen med andre i sociale sammenhænge, for eksempel i lege, og herigennem udvikle sproget yderligere. Det kan også have et formål rettet mod fremtiden i form af sproglige kompetencer, der sigter efter at kunne bruge sprog samt læse og skrive som forudsætninger for uddannelse. Kommunikative og sproglige forudsætninger for at kunne indgå i en leg kan være andre end forudsætninger for at kunne læse og skrive.

Kommunikative og sproglige forudsætninger for at kunne indgå i en leg kan være andre end forudsætninger for at kunne læse og skrive.

Sproget i børns lege er bundet til den kontekst, legen finder sted i, og bidrager til et komplekst og nuanceret sprog, som er fabulerende, argumenterende og anvendes til at udforske eget og andres liv. Sproget rettet mod læse- og skrivefærdigheder kan have en tendens til at være mere optaget af for eksempel ordforråd eller grammatik (Thomsen, 2018). Det er væsentligt, at det pædagogiske personale gør sig klart, med hvilket formål de arbejder med udviklingen af børns sprog.

Dagtilbudsloven afspejler også det fokus, der er på børns sproglige udvikling. Dagtilbud skal vurdere børns sprog, *”hvis der er sproglige, adfærdsmæssige eller andre forhold, der giver formodning om, at barnet kan have behov for sprogstimulering”* (Dagtilbudsloven § 11, 2018). Til det formål benytter en del kommuner Sprogvurderingsredskabet, som Børne- og Socialministeriet henviser til på deres hjemmeside (Socialministeriet, 2018). Når begrebet sprogvurdering anvendes i denne artikel, er det dette materiale, der refereres til.

Det pædagogiske grundlag

Det bærende element i den styrkede pædagogiske læreplan er det pædagogiske grundlag, som, i dagtilbudsforsker Line Togsverds fortolkning, *”udpeger en mængde værdier og pejlemærker, der skal give retning i læreplansarbejdet og i evalueringerne heraf”* (Togsverd, 2018, s. 27).

Formålet med det pædagogiske grundlag er at formulere en fælles national forståelse for arbejdet med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, som oversættes til den lokale praksis med afsæt i blandt andet den aktuelle børnegruppe. Det pædagogiske grundlags pejlemærker giver retning for valg og handlinger i den pædagogiske praksis og indeholder blandt andet begreber som barnesyn, dannelse og børneperspektiv, leg, læring, børnefællesskaber og pædagogisk læringsmiljø som helt grundlæggende elementer i den pædagogiske praksis (Den styrkede pædagogiske læreplan, 2018). Elementer, som skal være grundlæggende værdier i den samlede pædagogiske praksis, uanset om børnene er i gang med aktiviteter planlagt af det pædagogiske personale, børnenes egne lege, de daglige pædagogiske rutiner eller alt det andet, der kan opstå i løbet af en dag i dagtilbud. Det pædagogiske grundlag skal også understøtte samarbejdet med forældrene, arbejdet med børn i udsatte positioner og sammenhængen med børnehaveklassen.¹

Det pædagogiske grundlag er ikke en facitliste, men pejlemærker for pædagogisk praksis af høj kvalitet. Det betyder, at det pædagogiske personale skal arbejde med det pædagogiske grundlag som *”en eksplicitering af det, der er pædagogisk værdifuldt, som skriver sig ind i et bredt hverdagsorienteret syn på pædagogik”* (Togsverd, 2018, s. 31).

Det vil sige, at valg, prioriteringer og pædagogiske handlinger skal tage afsæt i det pædagogiske grundlag. Det vil også sige, at den styrkede pædagogiske læreplan er en ramme for den samlede pædagogiske praksis, fra børnene kommer ind ad døren, og til de går hjem igen.

Leg og børneperspektiv i den sproglige udvikling

Børneperspektivet og børns leg er essentielt i de pædagogiske læringsmiljøer og derfor også for børnenes sproglige udvikling.

I legen og relationerne med andre børn udfoldes et komplekst sprog, som er en væsentlig forudsætning for sproglig deltagelse og medskabelse (Thomsen, 2018). Det er derfor væsentligt, at alle børn har mulighed for at lege med andre børn.

Børneperspektivet er det pædagogiske personale forsøg på at undersøge og forstå, hvad børnene er optagede af. Det pædagogiske personale kan have et udefra-perspektiv på børns måder at kommunikere og handle sprogligt på (Warming, 2017).

Sprogvurderinger er et godt eksempel på et udefra-perspektiv, hvor andre end børnene har defineret en forståelse af, hvilke sproglige kompetencer børn skal udvikle.

Et udefra-perspektiv er funderet i de voksnes forståelse af børns sproglige udvikling og handlinger. Sprogvurderinger er et godt eksempel på et udefra-perspektiv, hvor andre end børnene har defineret en forståelse af, hvilke sproglige kompetencer børn skal udvikle. I formålsparagraffen og i det pædagogiske grundlag fremgår det, at børns egne perspektiver er væsentlige for tilrettelæggelse af læringsmiljøer. Derfor må det pædagogiske personale også tilstræbe at få et indefra-børneperspektiv. Tilstræbe, fordi det ikke er muligt fuldstændigt at få adgang til børns oplevelse og forståelse af verden – men man må gøre sig umage for at forsøge at forstå. Barndomsforsker Hanne Warming pointerer, at *”børnenes og de unges egne perspektiver er helt afgørende for den gode pædagogiske indsats, idet denne forudsætter barnet eller den unges motivation og medspil. Børn og unge er nemlig (med) aktører i egen udvikling, læring og trivsel”* (Warming, 2017, s. 22). Det at børn er aktører i deres egen (sproglige) udvikling, læring og trivsel understreges i beskrivelsen i læreplanstemaet Kommunikation og sprog.

Læreplanstemaet Kommunikation og sprog

I den styrkede pædagogiske læreplan beskrives seks temaer, som er den indholdsmæssige ramme for tilrettelæggelsen af læringsmiljøerne, altså hvad børn skal have ud af at gå i dagtilbud.

Der er formuleret to mål for hvert af de seks temaer, og for temaet Kommunikation og sprog er målene følgende:

- ▶ *”Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.*
- ▶ *Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og idéer, som børnene kan anvende i sociale sammenhænge”*

(Den styrkede pædagogiske læreplan, 2018, s. 41)

Læreplanstemaet er indholdsmæssigt beskrevet i den styrkede pædagogiske læreplan. Her fremgår det, at kommunikation og sprog både er talesproglige og skriftsproglige kompetencer i tråd med det, der vurderes i sprogvurderingen. Men der skal også være fokus på, at kommunikation og sprog er langt mere end det. For at kunne forstå sig selv, hinanden og omverdenen er det, som tidligere nævnt, essentielt, at det pædagogiske personale arbejder med et indefra-børneperspektiv. Endvidere er legen fremhævet som den væsentligste sociale sammenhæng for børn i dagtilbud, hvor de kan opnå erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og idéer, altså børnenes egne perspektiver.

At kommunikere (både verbalt og nonverbalt) er en helt grundlæggende del af det at være menneske. At kommunikere er en social praksis, der udvikles sammen med andre i et dialektisk samspil. Børn udvikler og lærer sprog sammen med andre, og sproget bliver essensen af det at være sammen med andre. Sproget er dynamisk og udvikler sig hele tiden i de fællesskaber, vi er en del af (Stanek et al., 2018). Børns sproglige udvikling sker kontinuerligt i de samspil og relationer, de er i med andre børn og voksne. Disse samspil er væsentlige at være opmærksomme på i udviklingen af pædagogiske læringsmiljøer og hermed i arbejdet med indsamling af pædagogisk dokumentation. Denne type af kommunikation kalder på andre dokumentationsformer end det, en sprogvurdering kan tilbyde. Observationer, praksisfortællinger og video kan være dokumentationsformer, som kan indfange det, der er på færde i børnenes lege,

samspillet med de voksne og børnenes perspektiver. Den enkelte dokumentationsform må dog ikke stå alene, men skal suppleres med andre former for bredt perspektiv på børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Udviklingen af de sproglige læringsmiljøer skal altså ske på baggrund af flere typer dokumentation end sprogvurderingen alene.

Observationer, praksisfortællinger og video kan være dokumentationsformer, som kan indfange det, der er på færde i børnenes lege.

Sprogvurderinger og andre typer af pædagogisk dokumentation

Sprogvurderingen vurderer forskellige sproglige strategier for forskellige aldersgrupper. Hvis man tager børn på 3 år som eksempel, vurderes talesproglige kompetencer som sprogforståelse, ordforråd og kommunikative strategier samt skriftsproglige kompetencer som det at kunne rime.

For børn på 6 år vurderes talesproglige kompetencer som sprogforståelse, ordforråd og skriftsproglige kompetencer som det at kunne rime, at være opmærksom på skrift, bogstavkendskab (navngivning af bogstaver) samt opdeling af ord.

Det betyder, at den dokumentation, den pædagogiske praksis står med efter sprogvurderingerne, siger noget om enkeltdele i børns sproglige udvikling på et givent tidspunkt i en given sammenhæng. Den vurderer i mindre grad barnets sprog i det konkrete samspil med for eksempel jævnaldrende i leg og andre aktiviteter, og den fortæller ikke nødvendigvis noget om de læringsmiljøer, som den daglige sproglige praksis finder sted i.

Det kræver, som der argumenteres for i ovenstående, andre typer dokumentation, som giver mulighed for at iagttage børns (sproglige) deltagelse sammen med andre børn, men også typer af dokumentation, der iagttager det pædagogiske personales sproglige ageren sammen med børn.

Jeg har nævnt video, observationer og praksisfortællinger som mulige dokumentationsformer. Fælles for disse er, at de kan skabe betingelser for, at pædagogerne selv reflekterer over og analyserer deres praksis (Frøkjær, 2015). Endvidere kan den pædagogiske dokumentation tjene som fastholdelse af den pædagogiske praksis i kraft af de overvejelser, det pædagogiske personale har om de konkrete læringsmiljøer i evalueringskulturen. Man kan sige, at sprogvurderingen giver et resultat, mens de andre typer af pædagogisk dokumentation åbner for drøftelser af den sprogpædagogiske praksis på andre måder. Hvis man vel og mærke forholder sig til dokumentationen og arbejder med den.

Pædagogisk dokumentation som del af evalueringskulturen

Sammenhængen mellem læringsmiljøerne og det, børn får ud af at være en del af disse, skal altså også tydeliggøres og undersøges i den pædagogiske dokumentation. Etableringen af en evalueringskultur har som formål at undersøge og forholde sig reflektivt til, om læringsmiljøerne understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse. I den styrkede pædagogiske læreplan er det *”ikke hensigten, at det enkelte barn skal evalueres, idet fokus i evalueringen er sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse, herunder hvorvidt det pædagogiske læringsmiljø fører til den trivsel, læring, udvikling og dannelse hos børnene, der ønskes”* (Den styrkede pædagogiske læreplan, 2018, s. 50).

Den styrkede pædagogiske læreplan er tvetydig i sine formuleringer på dette punkt. Screeninger, i form af sprogvurderingen, har til formål at vurdere det enkelte barns sproglige niveau og er ligeledes en del af lovgrundlaget for dagtilbud. Det væsentlige bliver derfor, hvordan den viden, en sprogvurdering – og andre typer af dokumentation – bearbejdes og omsættes i den pædagogiske praksis.

Evalueringskulturen fordrer, at det pædagogiske personale løbende forholder sig, fagligt og selvkritisk, til deres pædagogiske praksis og justerer den, hvis der er behov for det. Begrebet ”kultur” stammer fra det latinske ord *cultura*, som betyder dyrkning eller bearbejdelse (Sproget.dk). Med den

forståelse skal evaluering *dyrkes og bearbejdes*, i den forstand at den skal være det pædagogiske personales mulighed for løbende i den daglige pædagogiske praksis at undersøge, om den pædagogik og de pædagogiske læringsmiljøer, som børnene er en del af, faktisk understøtter deres trivsel, læring, udvikling og dannelse, og i dette tilfælde også deres sproglige udvikling. Evaluering skal tage afsæt i dyrkning og bearbejdelse af den pædagogiske dokumentation. Praksisfortællinger, fotos, observationer, interview og video er kvalitative data, der først får egentlig værdi, når de bearbejdes og analyseres af det pædagogiske personale gennem refleksioner. Disse kunne for eksempel lyde således:

- ▶ Hvad siger dokumentationen om børnenes sproglige ressourcer og udfordringer?
- ▶ Understøtter det pædagogiske læringsmiljø, at børnene udvikler sprog, der hjælper dem til at forstå sig selv og hinanden?
Det være sig eksempelvis de kommunikative muligheder og ressourcer, der er i børns lege.
Det være sig børnenes perspektiv og det, de er optaget af – så kan de kommunikere om det, der er vigtigt for dem?
- ▶ Hvad siger dokumentationen om det pædagogiske personales sproglige ageren?
Understøtter det pædagogiske personales sproglige ageren de sproglige udfordringer, børn kan have – og hvordan gør den ikke?
Er der opmærksomhed på det pædagogiske personales sproglige ageren i hele den pædagogiske hverdag? I aktiviteter, pædagogiske rutiner og understøttelse af børnenes lege?
- ▶ Hvad kan denne type dokumentation ikke sige noget om? Hvilken type dokumentation behøver vi for at få viden om dette?

Gør vi det, vi tror, vi gør? Det kræver observationer i praksis, som igen kan føre til nye refleksioner.

Ét er reflektivt at forholde sig til intentionerne med de pædagogiske læringsmiljøer, noget andet

er, om intentionerne afspejler sig i den pædagogiske praksis. Gør vi det, vi tror, vi gør? Det kræver observationer i praksis, som igen kan føre til nye refleksioner over de læringsmiljøer, børnene er en del af, og afsæt for videre udvikling af forudsætningerne for deres trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Referencer

- Frøkjær, T. (2015). Pædagogisk dokumentation og evaluering. I: Ankerstjerne, T., & Broström, S. (red.), *Håndbog til pædagoguddannelsen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stanek, H. A., Larsen, M. R., & Mikladal, S. S. (2018). *Små børns hverdagsliv*. Frederiksberg: Frydenlund.
- Thomsen, P. (2018). Skal vi lege? Om legens og venskabets betydning for børns sprogudvikling. I: Fisker, B. T. (red.), *Det store blandt de små. Om små børns venskaber*. Frederikshavn: Dafolo.
- Togsverd, L. (2018). Læreplaner på et pædagogisk grundlag. I: Mortensen, T. H., & Næsby, T. (red.), *Den styrkede pædagogiske læreplan*. Frederikshavn: Dafolo.
- Qvortrup, A., Laustsen, M. S., & Tjalve, L. T. (2018). *Professionelle læringsfællesskaber i dagtilbud*. Frederikshavn: Dafolo.
- Warming, H. (2017). Børnesyn og børneperspektiv. I: Mortensen, T. H. (red.), *Grundfaglig viden om Pædagogiske miljøer og aktiviteter*. København: Akademisk Forlag.

Web-links

Dagtilbudsloven (2018). Lokaliseret d. 13. januar 2019 på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=202833>

Den styrkede pædagogiske læreplan. Ramme og indhold (2018). Lokaliseret d. 13. januar 2019 på: https://arkiv.emu.dk/sites/default/files/7044%20EVA%20SPL%20Publikation_web.pdf

Sprog vurdering og sprogstimulering, Socialministeriet (2018). Lokaliseret d. 13. januar 2019 på: <https://socialministeriet.dk/arbejdsomraader/dagtilbud/paedagogiske-redskaber-og-rammer/sprogvurdering-og-sprogstimulering/>

Sproget.dk, kultur. Lokaliseret d. 13. januar 2019 på: <https://sproget.dk/lookup?SearchableText=kultur>

Sproget.dk kommunikere, Lokaliseret d. 13. januar 2019 på <https://sproget.dk/lookup?SearchableText=kommunikere>

Noter

- 1 Der er mange ord og begreber i sving i beskrivelsen af det pædagogiske grundlag, som i "Den styrkede pædagogiske læreplan – Rammer og indhold" ikke defineres yderligere eller gives teoretiske referencer til. Der er ligeledes tvetydigheder flere steder i teksten, som ikke foldes yderligere ud. Det gør denne artikel heller ikke på nogen fyldestgørende måde, men opfordrer til, at det pædagogiske personale har pædagogiske drøftelser og handlinger, der undersøger de forskellige elementer i det pædagogiske grundlag

Tegning: Maiken Nawrocki